

ՄԱՐԿՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆԲՆԵՐԻ ԵՎ ԱՋԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՄՐԱԳՐՈՒՄԸ
ԼՂՏՕՐԵՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ

Ս. Վ. Ասիկյան

Առաջին անգամ ԼՂՀ օրենսդրությունում խոսվում է մարդու, նրա արժանապատվության, հիմնական իրավունքների և ազատությունների մասին, որպես բարձրագույն անօտարմի արժեքի: 2006թ-ի դեկտեմբերի 10-ի հանրաքվեով ընդունված ԼՂՀ Սահմանադրությունը մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքներն ու ազատությունները դիտում է որպես անմիջականորեն գործող իրավունք և ղդրակի սահմանափակումներ է դնում պետության վրա: 1992թ-ի հունվարի 6-ին ԼՂՀ ԳԽ-ի կողմից ընդունված պետական անկախության մասին հռչակագիրը և նույն թվականի հունվարի 8-ին ընդունված սահմանադրական օրենքը (ԼՂՀ պետական անկախության հիմունքների մասին) էական դեր են խաղացել ժողովրդավարության ամրապնդման տարբեր իրավիճակներից սահմանադրական ճանապարհով լուծումներ գտնելու, իշխանության ինստիտուտների ձևավորման և կայացման, մարդու իրավունքների պաշտպանության, սահմանադրական նրաշխիքներ ստեղծելու հարցերում, ինչպես նաև հիմք են ծառայել Սահմանադրության ստեղծման համար: Հաջորդ ամիսներում իշխանական կառույցների կատարելագործման անհրաժեշտությունը՝ հասարակական հարաբերությունների ներկա վիճակի խնդիրները, մարդու իրավունքների պաշտպանության հիմնախնդիրները՝ ժողովրդավարական զարգացման ճանապարհն ընտրած Արցախյան Սահմանադրության ստեղծման պահանջ են առաջադրել: Առաջ սահմանադրության ընդունման ԼՂՀ պետական անկախության մասին, հռչակագրի տեքստը կմնար որպես աեխմաստ մի փաստաթուղթ, և Լական առաջընթացի հնարավորություններն չէր կարող ստեղծվել ներկայիս ժողովրդավարական բարձրագույնությունների խորացման փուլում: Նախքան սահմանադրության ընդունումը, համաձայն ԼՂՀ սահմանադրական օրենքի, ԼՂՀ-ում գործում էին այլ պետությունների օրենքներ՝ գուցահեռ ՀՀ-ն այն չափով, որ չափով դրանք չէին հակասում ԼՂՀ ԳԽ-ի կողմից ընդունված պետական անկախության հիմունքներն մասին օրենքին և պետական անկախության մասին հռչակագրի հիման վրա ընդունված օրենսդիր ակտերին: Պետությունը քաղաքացիների իրավունքները և ազատությունները պարտավոր էր ապահովել այն լրիվ ծավալով, որ պարունակվում է մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրի մեջ և միջազգային իրավունքի նորմերում: Սակայն հատկանշական այն է, որ վերը նշված օրենքներում չի խոսվում մարդու պարտականությունների մասին, ինչպես նաև այն, թե մարդու որ իրավունքները կարող են ժամանակավորապես սահմանափակվել (օրինակ պատերազմական կամ արտակարգ դրության ժամանակ) որն էլ կարելի է բաց համարել: Նաև անճշտություն կարելի է համարել այն, որ մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիրը և միջազգային իրավունքի նորմերն արգելում են դաժան պատիժների նշանակումը, իսկ ԼՂՀ-ում գործող քրեական օրենսդրությամբ այն նախատեսված էր: Այդպիսի դաժան պատիժների նշանակումը, ինչպիսին է մահապատիժը, հակասում է մարդու իրավունքների բուն հասկացությանը և անհամատեղելի է մարդու իրավունքները հարգելու հետ: ԼՂՀ-ում մահապատիժը փաստացի վերացվել է 2003 թվականի մայիսին՝ նախքան Սահմանադրության ընդունումը: Այս տեսանկյունից կարևոր էր Սահմանադրության ընդունման գործընթացը, որն առնչվում է հասարակական կյանքի գրեթե բոլոր ոլորտներին, այդ թվում՝ մարդու իրավունքների և ազատությունների կայացման գործին: ԼՂՀ սահմանադրությամբ սահմանված մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքները և ազատությունները (գլուխ 2 հոդվածներ 17-60) դասակարգվում են երեք հիմնական խմբերի՝

1. անձնական իրավունքներ և ազատություններ
 2. քաղաքական իրավունքներ և ազատություններ
 3. տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքներ ու ազատություններ
- Անձական իրավունքները և ազատություններն են՝

կյանքի իրավունքը,

անձնական ազատության և անձեռնաձևելիության իրավունքը.

ստանալուր կյանքի անձեռնաձևելիության իրավունքը.

քննադարանի անձեռնաձևելիության իրավունքը.

ազատ տեղաշարժվելու և բնակավայր ընտրելու իրավունքը,

խղճի և հավատքի ազատության իրավունքը:

Քաղաքական իրավունքների և ազատությունների լավին են դասվում՝

միավորվելու իրավունքը,

խաղող, առանց զենքի հավաքներ անցկացնելու իրավունքը,

տեղեկատվության ազատության իրավունքը,

պետության կառավարմանը մասնակցելու իրավունքը:

Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքները և ազատությունները համալրում են՝

մասնավոր սեփականության իրավունքը,

աշխատանքի ընտրության ազատության,

ծննդարկատիրական գործնեությանը զբաղվելու իրավունքը,

բարենպաստ շրջակա միջավայրի իրավունքը,

քաղաքացի կենսամակարդակի, կենսադասյանների բարելավման և բնակարանի իրավունքը,

ամուսնության և ընտանիք կազմելու իրավունքը,

մայրության և մանկության պաշտպանության իրավունքը,

սոցիալական ապահովության իրավունքը,

առողջության պահպանման և բժշկական օգնության իրավունքը,

կրթության իրավունքը,

տեղեկագործության ազատության և մշակութային կյանքին մասնակցելու իրավունքը:

Այս իրավունքները և ազատությունները սպառնչ չեն և չեն կարող մեկնաբանվել որպես մարդու և քաղաքացու այլ հատրճանաչ իրավունքների բացառում:

2005թ-ի դեկտեմբերի 21-ին ստեղծված սահմանադրության նախագծի մշակման պետության հանձնաժողովն ուսումնասիրել է այլ պետությունների սահմանադրությունները և հաշվի առել ՀՀ սահմանադրական բարեփոխումների զարգացման գործընթացը՝ սահմանադրությունում ինտեգրելով միջազգային չափանիշներին համապատասխան նորմեր: ՀՀ սահմանադրության փոփոխություններ կատարելու մասին նախագի «Մարդու իրավունքների և ազատությունների» գլխով տեղ գտած նորմատիվությունները ակնհայտորեն տեղ են գտել ԼՂՀ հիմնական օրենքում:

Դրանք են.

1. Ազատությունից զրկված յուրաքանչյուր անձ իրեն հասկանալի լիզվով պետք է տեղեկացվի պատճառների մասին:

2. Մարդուն չի կարելի ազատությունից զրկել միայն այն պատճառով, որ նա չի միճակի չէ կատարելու իր քաղաքացիական պարտավորությունները:

3. Ոչ ոք չի կարող կրկին դատապարտվել նույն արարքի համար (այս դրույթը, որը տեղ էր գտել քրեական օրենսդրությունում, ստացել է նաև սահմանադրական ամրագրում, որը ռդյունելի է):

Մարդու իրավունքների և ազատությունների ամրագրման հարցում սահմանադրությունում կարելի է ասել, որ բովանդակվել են մարդու իրավունքների և ազատությունների եվրոպական կոնվենցիայի դրույթները:

Նախկին ԽՍՀՄ-ի սահմանադրությանը չի նշվում, որ մարդու իրավունքները ընդհանրապես կարող են ժամանակավոր սահմանափակվել: Իսկ ՀՀ, մասամբ՝ ԼՂՀ հիմնական օրենքներում նշվում է, որ մարդու և քաղաքացու իրավունքները կարող են ոչ միայն սահմանափակվել ռազմական կամ արտակարգ դրության ժամանակ, այլ նաև օրենքով կարող են սահմանափակվել, օրինակ, պետական կամ հասարակական անվտանգության, հասարակական կարգի պահպանման, հանցագործությունների կանխման, հանրության առողջության ու քաղաքականության, այլոց իրավունքների և ազատությունների, պատմի և բարի համբավի պաշտպանության դեպքում:

Հատկանշական է այն փաստը, որ, ի տարբերություն ՀՀ սահմանադրության, ԼՂՀ սահմանադրությունը հույս հիմնականում մոտեցում է ցուցաբերել անհատի նկատմամբ: ԼՂՀ սահմանադրությունը ու մի զեպում չի սահմանափակում մարդկանց օրենքի առջև, իսկ ՀՀ հիմնական օրենքում նշված դրույթները, ինչպես վերևում նշվեց, կարող են սահմանափակվել:

Մեր կարծիքով ճիշտ չէ այս սահմանափակումը ՀՀ Սահմանադրությունում, որովհետև օրենքի առջև հավասարությունն իրավական պետության կարևորագույն սկզբունքներից մեկն է:

Զուգահեռներ անցկացնելով ՀՀ-ի և ԼՂՀ-ի սահմանադրությունների միջև՝ կարելի է հիմնավորել այն պնդումը, որ վերը նշված դեպքերում երկուսն էլ սահմանափակում են նույն իրավունքները, որոնք են՝

1. Նամակագրության, հեռախոսային խոսակցությունների, փոստային հեռագրական և այլ հաղորդումների գաղտնիության իրավունքը:

2. Հանրապետությունից դուրս գալու և ազատ տեղաշարժվելու իրավունքը:

3. Կարծիք արտահայտելու և խոսքի ազատության իրավունքը և այլն:

Ընդհանուր առմամբ, գնահատելով գործող սահմանադրությամբ նախատեսվածը, հարց է առաջանում՝ արդյո՞ք հնարավոր չէ հիմնական օրենքով լուծել ավելի շատ խնդիրներ, քան նախատեսված է: Ի հարկե, կարելի է, սակայն ներկայիս իրավիճակում արվել է առավելագույնը, որն էլ պետք է մեծ նվաճում համարել, որպես իրավական համակարգի բարելավմանն ուղղված կարևորագույն օրենքի և նոր օրենսդրության ստեղծման փուլ:

Резюме

Права и свободы человека и гражданина являются конституционными ценностями, обеспечение которых всегда являлись основными задачами государства и правозащитных организаций. Однако, в военное и в послевоенное время обеспечить права человека в полном объеме невозможно. Конституция, являясь неотъемлемой частью правового государства, определяет основные задачи, полностью обеспечивающие реальные возможности для создания института прав человека.

Դրականություն

1. ԽՍՀՄ սահմանադրություն՝ ընդունված 1977թ-ին, 1981թ-ի հունիսի 24-ի օրենքով կատարված լրացումներով:
2. ՀՀ Սահմանադրություն 1995թ. 5 հուլիսի:
3. ՀՀ Սահմանադրությունում փոփոխություններ կատարելու մասին նախագիծ, 27 նոյեմբեր 2005թ.:
4. ԼՂՀ Սահմանադրություն՝ ընդունված 2006 թ-ի դեկտեմբերի 10-ին:
5. Որդու՝ ԼՂՀ հռչակման մասին 2 սեպտեմբերի 1991թ.:
6. ԼՂՀ պետական անկախության մասին հռչակագիր (ԼՂՀ պետական անկախության հռչակագրի տեքստը հաստատելու մասին), 6 հունվար, 1992թ.:
7. ԼՂՀ Սահմանադրական օրենքը պետական անկախության հիմունքների մասին, 8 հունվարի, 1992թ.:
8. ՄԱԿ-ի կանոնադրություն (մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիր (ՄԱԿ ՀՏԲ) Հայաստան 1996թ.):
9. ՀՀ քրեական օրենսգիրք N 25(260), 2 մայիսի, 2003թ.:
10. Մարդու իրավունքների Նվորական կոնվենցիայի արժանագրություններ: